

**ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ
AKADEMİK SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAF PROBLEMLƏRİ**

S.A.Abbasov

server.abbasov@gmail.com

Məqalədə biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatda ali təhsil müəssisələri yeri və akademik sahibkarlığı inkişaf etdirmək yolları açıqlanmış və həmçinin bilikləri innovasiyaya, xidmətə və prosesə transformasiya edən kiçik innovasiya müəssisələri yaratmaq zərurəti əsaslandırılmışdır.

Universitetlərdə sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili yolu ilə alınmış fundamental biliklərin innovasiya məhsullarına transformasiya prosesi və xarici ölkələrin innovasiya siyasəti təhlil edilmişdir. Təhsil sferasının yeni inkişaf mərhələsində universitetlər dünya təhsil xidmətləri bazarında müvəffəqiyyətlə rəqabət aparan açıq innovasiya sisteminə transformasiya imkanları müəyyənəşdirilmişdir.

Açar sözlər: *akademik sahibkarlıq, universitetlərin innovasiya fəaliyyəti, tədqiqat-yönümlü universitet, biliklərin kommersiyalaşdırılması.*

Biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatda ali təhsil müəssisələri, xüsusilə universitetlər təhsil-tədqiqat innovasiya vəhdətinin təmin edilməsi və biliklərin kommersiyalaşdırılması missiyasına uyğun fəaliyyət göstərməlidirlər. Universitetlərdə toplanmış böyük elmi və texniki potensialın kommersiyalaşdırılması nəticəsində əlavə gəlir mənbəyi əldə etmək mümkündür. Buna biliklərin kommersiyalaşdırılması vasitəsi hesab edilən akademik sahibkarlığın inkişaf yolu ilə çatmaq olar.

Akademik sahibkarlığı inkişaf etdirmək üçün ali təhsil müəssisələrində bilikləri innovasiyaya, xidmətə və prosesə transformasiya edən kiçik innovasiya müəssisələri yaratmaq vacibdir. Kiçik innovasiya müəssisələrinin inkişafı universitetlərə material resurslarından və sənaye şirkətlərinin imkanlarından istifadə etməyə imkan verir, bundan başqa sənaye şirkətləri ilə effektiv birgə elmi-tədqiqat işlərinin aparılması universitetlərin bilavasitə statusunu artırır.

Akademik sahibkarlıqla ilk dəfə 1970-ci ildə Amerika şirkətləri məşğul olmuş, onun inkişafı isə 1980-ci ildə Beyaz-Donla qanunu qəbul edildikdən sonrakı dövrə təsadüf edilir. Bu qanun universitetlərə patendləşdirməyə icazə və öz elmi-tədqiqatlarına, texnologiyalarına mülkiyyət hüququ verdi. Bunun nəticəsində Avropa universitetləri öz elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrini kommersiyalaşdırmağa başladılar. Kommersiyalaşdırmaq - universitetlərdə sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili yolu ilə alınmış fundamental biliklərin innovasiya məhsullarına transformasiya prosesi. Universitetlər təhsil və fundamental tədqiqatlar aparmaqdan ziyadə tətbiqi işləmələr və nəticələrin biznes mühitinə verilməsi missiyasını da öz üzərinə götürür.

Dünyanın məşhur universitetlərində elmi-tədqiqat işləri ilə məşğul olmaq istəyən alimlərə və istedadlı tələbələrə kömək etmək üçün xüsusi bürolar fəaliyyət göstərirlər. Həmin bürolar müvafiq avadanlıqlar və iş yerləri tədqim edirlər, eləcə də layihəni həyata keçirmək üçün komanda formalaşdırırlar.

Xarici ölkələrin innovasiya siyasəti açıq-aşkar elmi-tədqiqat və texnoloji kooperasiyanın stimullaşdırılmasına yönəldilmişdir, bunun da bütövlükdə formalaşmasına klaster yanaşması aiddir. Klaster nəzəriyyəsinin banisi Amerika iqtisadçısı Maykl Porter (1947) özünün "Rəqabət" əsərində klasterə belə bir tərif

vermişdir. Klaster-coğrafi əlamətlərinə görə təmərküzləşmiş qarşılıqlı əlaqəli şirkətlər qrupu, ixtisaslaşmış malgöndərənələr, müvafiq sahələrdə firmalar, həmçinin onların fəaliyyəti ilə əlaqədar müəyyən sahələrdə rəqabətdə olan və eyni zamanda birgə iş görən təşkilatlardır.

Klasterlər ayrı-ayrı sahələrdə iqtisadi artım prosesini sürətləndirir ki, bu da ölkənin innovasiya aktivliyinin və rəqabətqabiliyyətinin yüksəldilməsinə gətirib çıxarır. Təcrübə göstərir ki, klasterlərin tərkibində bir qrup sahələrin qarşılıqlı fəaliyyət göstərməsi məşğulluğun və investisiya qoyuluşunun artmasına, milli iqtisadiyyatda innovasiya texnologiyalarının tətbiqinin sürətlənməsinə səbəb olur.

Universitetin klasterə daxil edilməsi ölkənin rəqabət üstünlüyünü təmin edir, yəni investorlar eyni vaxtda iqtisadiyyatın real sektoruna, təhsilə və elmi-tədqiqat işlərinə sərmayə yatıra bilirlər.

Postindustrial əsrdə universitetlərin innovasiya potensialının güclənməsi elm və iqtisadiyyatın real sektorunun gələcək integrasiyasına, habelə dövlət və cəmiyyətin inkişafı üçün zəruri şərtlərdən biridir. Innovasiya əsasında milli iqtisadiyyatın davamlı və dayanıqlı inkişafında universitetlərin ciddi iştirakı və töhfəsi gözlənilir.

Prezident İlham Əliyevin məqsədyönlü siyasəti nəticəsində ölkəmizdə təhsilin keyfiyyəti artırılır, müvafiq dövlət proqramları və strategiya qəbul edilir. Bu baxımdan "2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliyi artırılması üzrə Dövlət Proqramı"nın müstəsna rolu qeyd olunmalıdır. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasına uyğun olaraq universitetlərdə tədqiqat və işləmələr sektorunun inkişafına hədəflənən ali təhsil sisteminin restrukturizasiyası, universitetlərin iqtisadiyyatın real sektorunun qabaqcıl şirkətləri və elmi təşkilatlar arasında kooperasiyanın dərinləşməsi, akademik mobilliyin güclənməsi, təhsil və tədqiqat proqramlarının şəbəkəli təşkilinin inkişafı ali təhsil sisteminin əsas prioritetləridir. Bu zaman universitetlərə, elmi kollektivlərə və beynəlxalq səviyyədə tədqiqat aparan alimlərə dövlətin maliyyə dəstəyi artacaqdır. Universitetlərdə innovasiya fəaliyyətini aktivləşdirmək məqsədilə intellektual mülkiyyətin kommersiyalaşdırılmasını təmin edən kiçik innovasiya müəssisələri üçün imtiyazların verilməsi praktikası davam etdiriləcəkdir.

Beləliklə, universitetlərin innovasiya fəaliyyəti Azərbaycan iqtisadiyyatının uğurla modernləşdirilməsinin əsas amillərindən biri hesab edilir. Müasir universitetlərə iqtisadi fəaliyyətin subyektləri kimi baxılır. Hazırda universitetlərin müxtəlif struktur bölmələrinin innovasiya potensialını reallaşdırmaq və kommersiyalaşdırmaq imkanı vardır.

Müasir bazar iqtisadiyyatında innovasiya fəaliyyətinin idarəetmə prosesini təkmilləşdirmək üçün onun xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla universitetin mecnem metodlarının təkmilləşdirilməsi vacibdir. Təhsil sferasının yeni inkişaf mərhələsində universitetlər dünya təhsil xidmətləri bazarında müvəffəqiyyətlə rəqabət aparan açıq innovasiya sisteminə transformasiya olunurlar. Universitetlərin beynəlxalq reyting siyahılarının hazırlanması zamanı ali təhsil müəssisələrinin elmi fəaliyyətin nəticələri, nüfuzlu beynəlxalq jurnallarda dərc etdir-dikləri məqalələr və onlara edilən istinadlar əsas meyarlar kimi nəzərə alınurlar.

Bir faktı da qeyd etmək yerinə düşər ki, son dövrlərdə Bakı Dövlət Universiteti yüksək səviyyədə təhsil verməklə yanaşı, elmin inkişafına və tədqiqatyönümlü universitetin formalaşması məsələsinə böyük önəm verir, universitetin alimlərinin məqalələri yüksək reytingli jurnallarda nəşr edilir.

C.A.Аббасов

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА
В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ**

Резюме

В статье объясняется место высших учебных заведений в экономике, основанной на знаниях и пути развития академического предпринимательства, а также необходимость создания малых инновационных предприятий, трансформирующих знания в инновации, услуги и процессы.

Проанализированы процесс трансформации фундаментальных знаний, полученных в результате организации предпринимательской деятельности в университетах, в инновационные продукты и инновационная политика зарубежных стран. На новом этапе развития сферы образования определены возможности трансформации университетов в открытую инновационную систему, успешно конкурирующую на мировом рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: академическое предпринимательство, инновационная деятельность университетов, исследовательский университет, коммерциализация знаний.

S.A.Abbasov

**PROBLEMS OF DEVELOPMENT
OF ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Summary

The article explains the place of higher education institutions in the knowledge-based economy and ways to develop academic entrepreneurship, as well as the need to create small innovative enterprises that transform knowledge into innovation, service and process.

The process of transformation of fundamental knowledge acquired through the organization of entrepreneurial activity in universities into innovative products and innovation policy of foreign countries were analyzed. At the new stage of development of the education sphere, the opportunities for the transformation of universities into an open innovation system that successfully competes in the world market of educational services have been identified.

Keywords: academic entrepreneurship, innovative activity of universities, research-oriented university, knowledge commercialization.